

Даниела Петрова¹

ДЕКОНСТРУКТИВИЗМЪТ В МОДАТА КАТО КУЛТУРЕН ФЕНОМЕН НА ПОСТМОДЕРНИЗМА

Daniela Petrova

DECONSTRUCTIVISM IN FASHION AS A CULTURAL PHENOMENON OF POSTMODERNISM

Abstract: The study includes presentation of messages and symbols, encoded in Bulgarian embroidery and related to the worship of the Sun. In the ornaments of the embroidery art, the structure, composition and colouring are synthesized in such a way that they express the nature of the Bulgarian national thinking, imagination and aspiration for beauty. Keeping this heritage is important for the decorative applied art and its development, as well as for saving the roots of Bulgarian spiritual culture.

Keywords: deconstructivism; postmodernism; architectural fashion; experiment; imbalance; fragmentation.

Фокусът на настоящето изследване е разкриване същността на културния феномен *деконструктивизъм* като различната модна архитектура, появила се през периода постмодернизъм. Самата концепция на деконструктивизма се формира във философията на постмодернизма, като израз на не пълно отричане на натрупания до този момент опит, а желание да се поддържа мисълта в движение. Стремешът към „нова материална реалност“ (Ангелов 2007; Абагар, 120 с.) води до кардинални промени във философията и идейните концепции на редица дизайнери и художници, проявяващи напълно различни подходи при решаване на творческите си търсения. Според модния дизайнер и художник Пако Рабан: „Едно историческо време се характеризира първо с начина на обличане..., а дрехата е обвивка, символизираща и позволяваща движението на едно общество“ (Рабан 1993). Използваните до този момент принципи на хармония, баланс и симетрия в костюма отстъпват място на провокативност в стилната концепция до спепен на противопоставяне с доминиращите идеали за красота. Изграждането на костюма се повлиява от креативни решения, базирани на изразни средства, които могат да нарекат „архитектурна мода“ или носител на новите технологии и иновации в създаването на художествения костюм.

Изследването обхваща методите на концептуализиране на дрехата като художествен обект, повлиян от архитектурните принципи на деконструкция, както и от релацията „мода – изкуство“. Историческите предпоставки и идеите на френския философ Жак Дерида несъмнено повлияват деконструктивизмът да се превърне в своеобразно явление и нов концептуален творчески език на постмодернизма в културата, архитектурата, изкуството и модата. Философската теория на

¹ d.petrova2@abv.bg

Дерида отрича концепциите за подреденост и рационалност, които са характерни за модернизма. Необходимостта от нов изказ неминуемо оказва влияние върху културното развитие.

Изкуството и модата споделят обща база на изразяване, търсене и експериментиране, която включва понятия като структура, форма, конструкция и пространство и по този начин общият език става основа за диалог между тези практики. Същевременно като теоретична идеология и действие деконструкцията се възприема и прилага от графични дизайнери, режисьори, мултимедийни дизайнери и медийни теоретици.

В този контекст проф. Валентин Ангелов пише: „Това новаторство трасира нови пътища в художествената област – нов тип образност, нови структури и пластични форми, нов начин на използване на материала“ и по естествен път може да се подразбира като определение на всички изброени практики (Ангелов 2007).

Деконструкцията в архитектурата се характеризира с фрагментация и манипулиране на повърхността, деформирана и децентрализирана структура, експерименти с обем и форма, разрези и изкривявания, както и с мултифокална перспектива. Новаторският подход проличава и в проектите на редица архитекти, споделящи новата философия, които успяват да устоят на законите на геометрията и прилагат в проектите си нелинейния дизайн. През 1988 г. в Нюйоркския музей на модерното изкуство е открита изложба, озаглавена „Деконструктивна архитектура“, в която са включени творбите на архитектите Франк Джери /„Танцуващата къща“, Прага, 1994–96 г./, Рем Калхаас /„Централна библиотека на Сиатъл“, Вашингтон/ и Заха Хадид /„Център за модерни изкуства“, Охайо/. Тези прояви дават началото на новото архитектурно проектиране, а оттам и на новия сатут на облеклото като изкуство. По този начин изложбата допринася за очертаване на профила на деконструкцията, като позволява и легитимира нейното културно разпространение.

Използването на иновативни материали като метал, стъкло и кристали, на нови технологии и форми, прекъсването на връзката между вътрешно и външно пространство, се явяват новите изразни средства на деконструктивизма в архитектурата. Сградите с този дизайн потвърждават, че е възможно да се конструира сложна архитектура, без да се прилагат традиционните правила за композиция, йерархия и ред. През 1989 г. модният фотограф Бил Кънингам въвежда термина „деконструктивизъм“ в модата поради видимата промяна в конструкцията на облеклото, изразена в съотношението между реалните пропорции на човешката фигура и обемите в костюмните форми. Той акцентира върху принципите на формообразуване на облеклото чрез промяна на позицията на неговите части. Сред другите постмодернистични символи в модните колекции могат да се споменат еkleктиката, деформацията, идеята за „разпадаща се“, „незавършена“ структура, всичките нарушаващи модния стандарт (Василиева 2018).

При анализиране на композиционните практики, както и на факторите, влияещи на модния обект, е нужно да се подчертае, че, за разлика от оп-арта /където интеграцията с изкуството се забелязва в десена и структурата на материала/, при деконструктивизма влиянието е върху композиционното формоизграждане на костюма. Традиционните обеми и хармонично балансираните елементи и детайли се възприемат като рутинни и скучни. Деконструктивната мода търси иновативни подходи за преосмисляне на традициите в облеклото, повлиява и коренно променя стилистиката на кройката под влиянието на технологични, научни и технически открития и предопределя нейния алтернативен характер. Новите идеи се изразяват в актуализация на вътрешните форми чрез неизползвани до този момент техники на разкрояване и съшиване, за да се получат асиметрична структура на костюма, фрагментиране, хипертрофия на силуета, дисбаланс поради редуване на минималистични и свръхобеми. Външните форми на дрехата също претърпяват редица промени – като усещане за незавършеност, обърнати съединителни шевове, ципове и други свързващи елементи, нарушаване структурата на текстила, съчетаване на нетрадиционни материали. Друг аспект на иновация са използването на сложни многокомпонентни конструкции, съчетаване на бионични с традиционни форми, трансформируеми и многофункционални силуети. Модата придобива нов облик чрез създаването на устойчив и разглобяем модулен дизайн, посредством различни техники в изработката на текстилните изделия и подобряването на техните функционални и технологични качества. Промяната в идеологията на дизайна и предефиниране-

то на предназначението на дрехата променят психологията на обличането като социална форма на изразяване.

Използването на термина „деконструкция“ в модата и други области на дизайна се свързва с произведенията на Рей Кавакубо за марката “Comme des Garçons”, както и с имената на Карл Лагерфелд, Мартин Маргел, Ан Демюлеместер и Дрийс Ван Нотен, Вивиан Уестууд, Рей Кавакубо, Йоджи Ямамото и др., като всеки от тях представя концепции, свързани с експериментиране и обръщане на общоприетите правила по нов начин и на ново ниво.

От една страна, „деконструкцията“ в модата се определя като „естетизирана нефункционалност“, а от друга – все повече се превръща в устойчива тенденция. Модата вече не работи единствено за „модните тела“, а обхваща все по-широк кръг от хора с различни характеристики и на различна възраст, което се наблюдава в модните пърформанси на Маргел. Новаторският дух на дизайнера проличава в нестандартния подход при представяне на колекциите в изоставени метростанции и булеварди, подбирайки моделите сред случайни минувачи и покривайки лицата им, за да се акцентира върху облеклото. Мартин Маргел представя нова философия на взаимодействие между човек и околна среда, нови комуникативни канали за контакт с публиката, нов свят на чувства и емоции. Списание “Vogue” определя ранните му изяви като „предизвикващи шок и интриги“ в модния концептуализъм. Дизайнерът започва кариерата си, като рециклира upcycling тъкани и материали, за да открене вратата към иновацията, свързваща се с екологичния и устойчив дизайн. Неподражаемият творчески почерк на дизайнерите, съчетаващи реконструкцията на стари и превръщането на идеите от минали времена в нови дрехи, е отличителна черта, отговаряща напълно на определението „разрушението се превръща в процес на аналитично създаване“. Маргел прилага нови изразни средства при конструирането, като оригиналността на дрехите се изразява в децентрализираната им структура, фасетиране на обема, невъобразими изкривявания, изместване на съединителни елементи в нетрадиционна посока. Той буквално изважда тайните за създаване на костюма навън, като едновременно конструира и разрушава, моделира и деформира тялото. Самият дизайнер определя работата си като приемане на традиционните съществуващи форми и облекла и намиране на начини за преработването им с последваща промяна на предназначението им (така наречения „редизайн“).

Що се отнася до друг известен моден дизайнер Джон Галиано, деконструктивизъм и сюрреализъм, както и доза съдържаност е точното определение за моделите му. Не случайно той е наричан от критиците „Краля на шокиращото“. Представянето на модните колекции на Галиано може да се определи като пърформативна театрална постановка, а в самия край публиката с нетърпение очаква да види поредното авангардно превъплъщение на дизайнера (като Наполеон Бонапарт, космонавт и пр.), с което потвърждава комуникативния характер на новата идеология.

В симбиоза с художници, графични и визуални дизайнери Галиано създава неповторими образци на деконструктивизма, като капсулната му колекция „Artisanal“ и емблематичната „Рокля-палто“ с изобразено върху нея чрез метода на напластяването масивно дамско лице от черен тюл. По специфичен начин се проявява деконструктивизмът и в колекцията му „Blanche Dubois“ (1987 г.), инспирирана от творби на японските деконструктивисти Рей Кавакубо и Йоджи Ямамото. Абстрактни, понякога неестествени настиления на воал, обемни ръкави, деформация на силуета чрез диспропорционални и бионични форми и шокиращи съчетания на материи и цвят – това е разпознаваемият стил на Джон Галиано. Дизайнерът с лекота преобръща представите за хармония, размествайки до неузнаваемост елементите на костюма – разглобява го и го сглобява наново в съвсем нова модифицирана конфигурация, като използва полимерни материали, кожа и метал при разработването на сложните костюмни форми. В социокултурен контекст проектирането по метода на деконструкцията е не толкова разрушителен, колкото съзидателен процес, базиращ се на преобръщане на представите за хармония, игра с обеми и фрагменти, която поражда напълно нови изображения и обективни реалности или по друг начин казано – търси ново значение в познати неща.

В автобиографичната си книга „Просто аз“ Роберто Кавали пише: „В началото на 80-те години властта в модната индустрия беше завзета от Япония. Първи се появиха Рей Кавакубо и Йоджи Ямамото“. Наречени „новите пророци“, те разчупиха, разрушиха всички класически форми на облекло“ (Cavalli 2018). И наистина, като стилист на легендарната марка “Comme des Garçons“ („Като момчетата“, 1969 г.) дизайнерката Рей Кавакубо следва идеята да създаде „неща, които никога досега не са се случвали“. В тандем с японския дизайнер Йоджи Ямамото тя преминава границите на традицията в концептуалния костюм, като замъглява границите мода и изкуство, изток и запад, мъжко и дамско, официално и ежедневно облекло. Емблематичната колекция „Брукбек“ (1997 г.) инкорпорира философските, архитектурните и художествените идеи на деконструктивизма, като опровергава традиционните концепции на модния костюм и представя дрехи, по-близки до контекста на изкуството. Колекцията е безспорно нестандартна с асиметричните конструктивни решения, поява на прекомерни обемни деформации, сложни многоелементни конструкции и гърбици. Рей Кавакубо е новатор в областта на третиране и видоизменяне характеристиката на текстила, създавайки материи от нов тип чрез механично манипулиране на повърхностите посредством обгаряне, изпичане, пресоване и разкъсване. Дрехи, напомнящи оригами с наслоени обеми, липсваща талия и подмяна на конструктивни елементи – с това се характеризира естетическият експеримент на японските дизайнери Рей Кавакубо и Йоджи Ямамото.

Познат с различни авангардни линии на търсене, Ямамото остава верен на слабостта си към обемни силуети, постигнати чрез необичайни драпировки и сложни текстури, за които прилага японски похвати в обработката на текстила. Обемният силует създава пространство между тъканта и кожата на тялото с цел циркулация на въздуха, което напълно отговаря на японската концепция за отрицателно пространство, или т.нар. „ма“. Колекциите на дизайнера представят нова естетика, базираща се на деконструирани тъмни силуети и свръхобеми, които дават началото на днешната овърсайз мода и са декорирани с флорални графики и японска калиграфия. С неподражаем вкус и революционни търсения Кавакубо комбинира минималистичните традиции на Изтока с високотехнологичните ултрамодерни решения на Запада.

Провокацията и устойчивото прилагане на архитектурни методи в деконструкцията на дрехата се забелязват и в европейската естетика и мода. Способността на модата да действа като провокация към вкуса и естетическите концепции на времето се тълкува и от Пиер Карден по следния начин: „Творецът е човек, който трябва да смущава околните, да бъде различен и да бъде новатор. Ако не е различен, тогава той не е и творец“ (Стойков 2010).

Като представител на Антверпенската шесторка белгийски дизайнери Ан Демюлеместер също създава колекции с нов художествен статут, като залага на свободата на изразяване и светуосещане на концептуалния творец. Антверпенската дизайнерка е ярък представител на постмодернистичните търсения, отричащи всякакви правила и общоприети рамки в създаването на модния продукт. Деконструктивизъм и театралност, еkleктика и фрагментарност, игра и иновативност са определенията, които носят характеристиката на постмодерност в моделите ѝ, като разчупват наложения до този момент стереотип. Иновацията в творчеството на дизайнерката е веднъж в диспропорцията на кройката и силуета, друг път в повдигането стил ампир на талията, а трети път в прилагането на интелигентни революционни тъкани с цел постигане усещането за деконструкция.

Ако трябва да се обобщат принципите на изграждане на деконструктивен моден обект са: различни форми на конструктивна подмяна на елементи, бионични деформации, преход от разтягане към компресия, противопоставяне на реалните пропорции на фигурата в завишена диспропорция. В този аспект модата на деконструктивистката концепция се оказва самодостатъчна в естетическата си идентичност. Модата като изкуство и търсената от изкуството модерност са причина за създаване на колаборации както от художници, работещи с езика на модата, така и от модни дизайнери, които заемат от концептуалното изкуство сюжети, идейни конструкции и пърформативно излагане на модни тенденции. Така например японската художничка Яйои Кусама, синтезирайки концепции от сюрреализма, минимализма, попарта, абстрактен експресионизъм и инсталацията, представя по уникален начин синергията между мода и изкуство. Инсталацион-

ните форми, които тя създава излизат извън границите на въображението чрез стереотипното повторение на елементи, създаващи усещането за безкрайно пространство („Безкрайни мрежи“, „Безкрайна душа“, „Моята безкрайна любов“). Експериментирайки в модата, тя създава изключително успешни колекции с модните дизайнери Луи Витон, Марк Джейкъб и Исей Мияке, базирани на повтарящите се до безкрайност точки с различна големина и рапорт между тях.

Съвременната мода е еkleктично поле, обединяващо множество източници на вдъхновение. Под влияние на деконструктивизма в модата се формира нова концепция за естетическо преобразуване на силуета и трансформация на възгледа за облекло. Модната деконструкция има принос към приложните процеси в дизайна на облекло: прилага специфични техники на конструиране, чрез трансформация на формата, изважда структурата навън чрез архитектурни техники и елементи, предлага иновативни решения при обработката на текстила. Ако трябва да се обобщи, деконструктивизмът е един от начините на мислене за модата.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Ангелов, В.** Естетика на авангарда, 2007. В. Търново: Абагар, 120 с. [Angelov, V. Estetika na avangarda, 2007 g. V. Tarnovo: Abagar, 120 s.]
- Василиева, Е.** Деконструкция и мода. Ред и разстройство, 2 юни 2022 г. Теория на модата: облекло, тяло, култура. No 4. София, 2018 г. 58–79. [Vasilieva, E. Dekonstruksiya i moda. Red i razstroystvo, 2 yuni 2022 g. Teoria na modata: obleklo, tyalo, kultura. No 4. Sofia 2018 g. 58–79.]
- Пошна, Мари-Франс.** Кристиан Диор (библиография) София: Рива, 2013 г., 269 с. [Poshna, Mari-Frans. Kristian Dior (bibliografía) Sofia: Riva, 2013 g., 269 s.]
- Рабан, П.** Траектория от един живот към друг. София: Хипопо, 1993, 155 с. [Raban, P. Traektoria ot edin zhivot kam drug. Sofia: Hipopo, 1993, 155 str.]
- Стойков, Л.** Световна мода. Първа част – Англия и Франция. 2010 г., 180 с. [Stoykov, L. Svetovna moda. Parva chast – Anglia i Frantsia. 2010 g., 180 s.]
- Cavalli, R.** Просто аз (автобиография), Premium Books, 2018 г., 183 с. [Cavalli, R. Prosto az (avtobiografía), Premium Books, 2018 g., 183 s.]